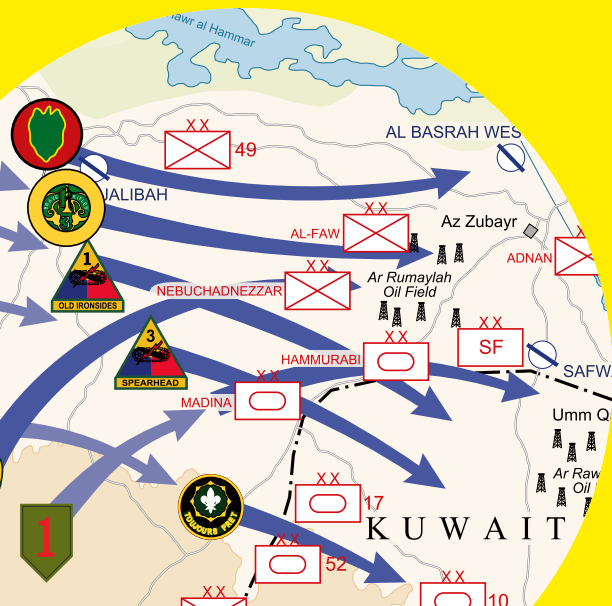




# DĚJINY VÁLEK v mapách

Philip Parker



**Philip Parker**  
**Dějiny válek v mapách**

Z anglického originálu *A History of War in Maps*,  
vydaného nakladatelstvím HarperCollins v roce 2022, přeložil Jan Syka

Vydala Grada Publishing, a.s.  
U Průhonu 22, Praha 7  
obchod@grada.cz, www.grada.cz  
tel.: +420 234 264 401  
jako svou 8654. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi  
Sazba a grafický návrh obálky Jakub Náprstek  
Počet stran 224  
První vydání, Praha 2023  
Vytiskla D.R.J. TISKÁRNA RESL, s.r.o., Náchod

© HarperCollins Publishers 2022  
Text © Philip Parker 2022  
Maps © see Acknowledgements on p224

Originally published in the English language by HarperCollins Publishers Ltd.  
under the title *A History of War in Maps*

Translation © Grada Publishing A.S. 2023,  
translated under licence from HarperCollins Publishers Ltd.

*Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy*  
*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy*  
*nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě*  
*bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.*  
*Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

ISBN 978-80-271-3708-4 (ePub)  
ISBN 978-80-271-3660-5 (pdf)  
ISBN 978-80-271-3963-7 (print)



**DĚJINY  
VÁLEK  
V MAPÁCH**

**Philip Parker**

Grada Publishing

# Obsah

7	ÚVOD	60	BITVA U NASEBY
10	<b>VÁLKY V OBDOBÍ STAROVĚKU A STŘEDOVĚKU</b> (1275 PŘ. N. L. – 1500 N. L.)	64	OBLÉHÁNÍ MAASTRICHTU
12	BITVA U KADEŠE	68	OBLÉHÁNÍ VÍDNĚ
16	BITVA U MARATHÓNU	70	BITVA U POLTAVY
18	BITVA U GAUGAMÉL	74	BITVA U MALPLAQUETU
22	VÁLKY ZA SJEDNOCENÍ ČÍNY	78	BITVA U PÁLÁSÍ
24	BITVA U KANN	80	BITVA U LEUTHENU
28	BITVA U ACTIA	82	<b>VÁLKY VĚKU REVOLUCÍ</b> (1775–1855)
30	BITVA U ADRIANOPOLE	84	BITVA U SARATOGY
34	BITVA U HASTINGSU	88	BITVA U MARENGA
36	OBLÉHÁNÍ JERUZALÉMA	90	BITVA U SLAVKOVA
38	BITVA U KRESČAKU	92	BITVA U TRAFALGARU
40	PÁD KONSTANTINOPOLE	94	BITVA U WATERLOO
44	BITVA U MORATU	96	PRVNÍ ANGLO-AFGHÁNSKÁ VÁLKA
46	<b>ÉRA STŘELNÉHO PRACHU</b> (1500–1775)	100	OBSAZENÍ KANTONU
48	BITVA U PAVIE	104	BITVA U U PRŮSMYKU BUENA VISTA
50	OBLÉHÁNÍ MALTY	106	BITVA U BALAKLAVY
52	PRVNÍ OBLÉHÁNÍ LA ROCHELLE	110	<b>VÁLKY ÉRY PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE (1855–1900)</b>
54	BITVA U SEKIGAHARY	112	DRUHÁ BITVA U KÁNPURU
58	BITVA U LÜTZENU	116	BITVA U SOLFERINA
		120	PRVNÍ BITVA U BULL RUNU

124	BITVA U GETTYSBURGU	184	ÚTOK NA PEARL HARBOR
126	OBLÉHÁNÍ VICKSBURGU	186	DRUHÁ BITVA U EL ALAMEINU
128	BITVA U HRADCE KRÁLOVÉ	188	BITVA O GUADALCANAL
130	BITVA U SEDANU	192	BITVA U KURSKA
134	BITVA U ISANDLWANY	196	DEN D
136	BITVA U ADWY	200	BITVA O IWODŽIMU
138	ŠPANĚLSKO-AMERICKÁ VÁLKA	202	BITVA O BERLÍN
142	BITVA U OMDURMÁNU		
146	BITVA O SPION KOP	204	<b>MODERNÍ A INFORMAČNÍ VÁLKY (1950 – SOUČASNOST)</b>
148	OBLÉHÁNÍ DIPLOMATICKÉ ČTVRTI V PEKINGU		
150	<b>GLOBÁLNÍ VÁLKY (1900–1950)</b>	206	VYLODĚNÍ V INČCHONU
152	BITVA U MUKDENU	208	BITVA U DIEN BIEN PHU
156	BITVA U KIRK KILISSÉ	210	ŠESTIDENNÍ VÁLKA
158	PRVNÍ BITVA NA MARNĚ	212	OFENZIVA TET
160	MAPA NĚMECKÝCH VÁLEČNÝCH ZÁMĚRŮ	214	OPERACE POUŠTNÍ BOUŘE
164	BITVA O GALLIPOLI	218	VÁLKA NA DONBASU
166	BITVA U JUTSKA	222	BUDOUCNOST VÁLEK
168	BITVA NA SOMMĚ	224	PODĚKOVÁNÍ
172	BITVA V ARGONSKÉM LESE		
174	OBČANSKÁ VÁLKA VE ŠPANĚLSKU		
176	NĚMECKÁ INVAZE DO POLSKA		
178	BITVA O BRITÁNII		
180	OPERACE BARBAROSSA		

# „Mor aby to zchvátil! Zapomněl jsem mapu!“

Sir Henry Percy, zvaný též „Hotspur“,  
v divadelní hře *Jindřich IV* (1. dějství, 3. jednání, scéna 1)

William Shakespeare, 1597

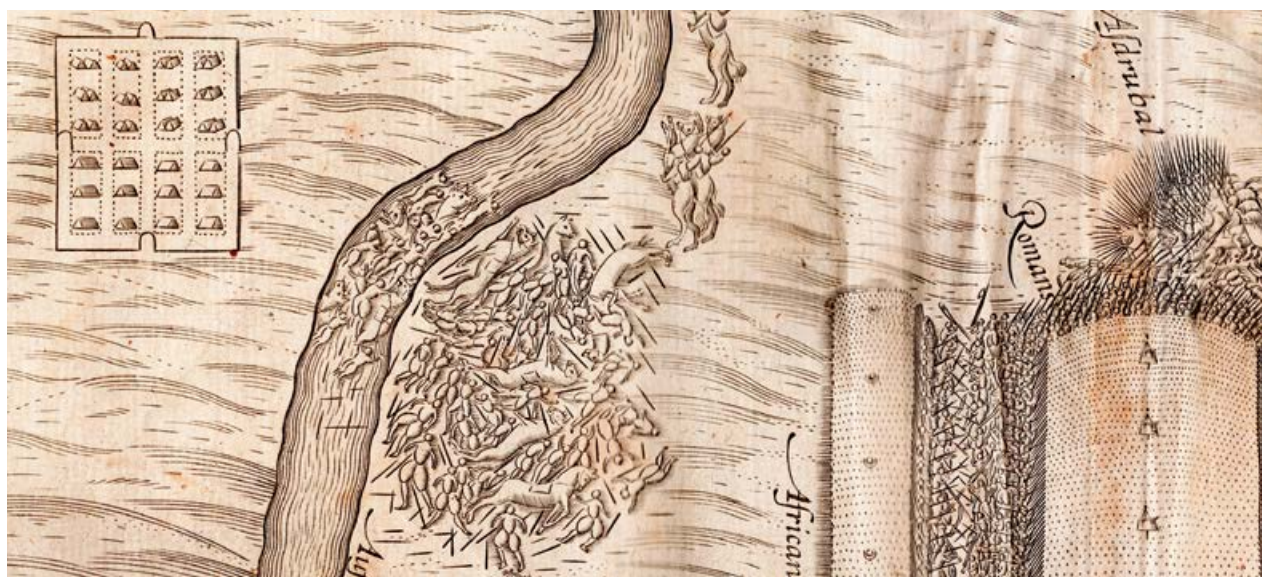
# Úvod

„Válka je pokračováním politiky jinými prostředky,“ napsal Carl von Clausewitz, uznávaný pruský stratég a vojenský teoretik 19. století, ve svém díle *Vom Kriege* (O válce). Zásadní věcí při prosazování politiky i vedení války je znalost terénu, v němž se boj o moc odehrává, ať už se jedná přímo o fyzický střet na bojišti nebo o ještě temnější umění politické demagogie a manipulace. Ambiciózní politik, který usiluje o rozšíření hranic své země, nebo generál, jenž plánuje nejlepší směry postupu, odhaluje místa, kde by mohl padnout do léčky, nebo hledá vhodné výšiny, odkud by mohl ovládat okolí, potřebují stejnou pomůcku: mapu.

Grafické zachycení informací o nějakém terénu se vyvíjelo postupně, od nejstarších primitivních vyškrábaných znaků na kamenech a kostěných destičkách z období neolitu k prvním přesnějším plánek polí a měst z Mezopotámie z 3. tisíciletí před naším letopočtem. Většina z těchto nejstarších map by z hlediska vojenského využití neobstála. Babylonská mapa ze 6. století př. n. l., jež zobrazuje stylizovaný pohled na svět (především na samotný Babylon a jeho satelitní městské státy), kde se za řekou obtékající

dokola známý svět nachází říše věčné temnoty, nebo libovolná středověká evropská *mappa mundi*, plná biblických míst a fantastických stvůr jako mantichory a mínotaurové, mohly jistě být zdrojem poučení či pobavení, ale rozhodně se podle nich nedaly plánovat přesuny armád.

Antičtí generálové se při svém rozhodování museli spoléhat především na znalosti místních průvodců. Je ovšem zřejmé, že Římané už k nějakým podrobnějším grafickým znázorněním krajiny přístup měli. Římský vojenský teoretik Flavius Vegetius Renatus, jenž žil na přelomu 4. a 5. století n. l., ve svém díle *Epitoma Rei Militaris* (Pojednání o vojenských záležitostech) radí, že „... generál by měl mít k dispozici přesný popis země, v níž se válka odehrává, ve kterém by byly uvedeny vzdálenosti mezi různými místy, z něhož by byl patrný charakter cest, možné zkratky i možnosti obchvatu a do něž bude správně zaneseno, kde se nacházejí hory či kudy protékají řeky.“ Bohužel kromě tzv. Peutingerovy mapy (*Tabula Peutingeriana*), která je středověkou kopií pozdně římské vojenské mapy ze 4. století a v níž jsou zakreslena městská opevnění, se žádný podobný dokument vojenského charakteru nedochoval.



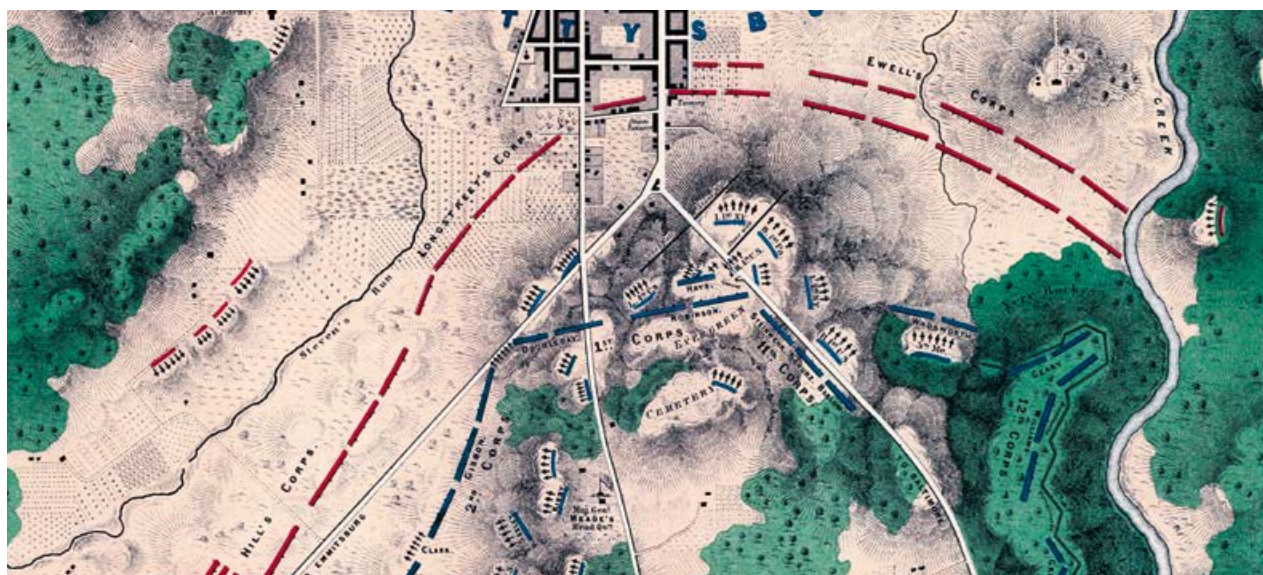
Bitva u Kann (216 př. n. l.) na mapě Emanuela Bowena z roku 1732 (viz s. 26–27) zachycuje jedno z největších vítězství kartaginského vojevůdce Hannibala nad Římany

Velitelé a jejich zvědové si možná pořizovali hrubé situační náčrty, které jim pomáhaly při šikování a rozmístování vojsk na bojištích, ale žádný z nich se do našich dob nedochoval. Postupné zpřesňování kartografie souvisí především s rozšířením knihtisku (sazby z odlévaných liter), byť se stále ještě nejednalo o mapy zpracované v měřítku či podrobněji zachycující stav cest, místa brodů přes vodní toky nebo umístění horských průsmyků, což jsou z vojenského hlediska velmi potřebné informace.

Mapy sloužící zcela zjevně k vojenským účelům jsou známy až z poloviny 17. století. Krásným příkladem je přehledná mapa *Delineatio generalis camporum desertorum vulgo Ukraina: cum adiacentibus provinciis* (Přehledné vyobrazení stepních plání, jinak zvaných Ukrajina, spolu s přilehlými provinciemi), kterou pro polského krále Ladislava IV. Vasu vytvořil roku 1648 Guillaume le Vasseur de Beauplan. Mapa měla sloužit pro královo tažení proti krymským Tatarům operujícím ve východní (ukrajinské) části jeho státu. Již předtím se však objevila jiná forma zobrazení vojenských událostí zasazených do krajiny, které se bude věnovat tato kniha. Měla za cíl popisovat bitvy a vojenská tažení jako příběhy, ať

už s propagandistickým cílem šířit zprávy o vítězství (nebo omluvit porážku), nebo ve snaze uspokojit rostoucí žízeň po informacích z tehdejší současnosti i historie. Tiskařský lis knihy navíc zlevnil a zpřístupnil, takže začaly rovněž sloužit jako zdroje záznamů o různých událostech.

Většina z více než sedmdesáti map v této knize vznikla bezprostředně (nebo s nevelkým časovým odstupem) po konfliktu, který zobrazuje. Poskytují tak jedinečný pohled na to, jak ho viděli a chápali jeho současníci. Mapy jasně odhalují jak správná rozhodnutí, tak chyby, které zásadně ovlivnily výsledky jednotlivých válečných střetů. Například nutnost komplexního posuzování situace ve vrcholné bitvě americké občanské války u Gettysburgu, vynalézavost vojenského inženýra Sébastiena le Prestre de Vauban při vedení obléhacích prací před Maastrichem v roce 1673 nebo obklíčení a drtivá porážka britských sil národem Zulů v roce 1879 u Isandlwany jsou mnohem srozumitelnější při pohledu na kartografický záznam, než kdybychom jen četli samotný text. Mnohé z map už samy o sobě představují umělecká díla. To, že vojenská kartografie dokázala vytvořit mnohem víc než jen prosté zachycení situace, dokládá třeba umělecky skvěle zpraco-



Mapa bitvy u Gettysburgu z roku 1863 (viz s. 124), jejímž autorem je kapitán William H. Willcox, znázorňuje rozhodující okamžiky tohoto zásadního střetu americké občanské války



vaná mapa waleského kartografa a rytce Emanuela Bowena, zachycující bitvu u Kann roku 216 př. n. l., jež náleží mezi nemnoho starožitných map z pozdějšího období pokrývajících epochu, z níž se dobové mapy nedochovaly. Jako další příklad uveďme mapu rozmístění vojenských posádek z čínského archeologického naleziště Ma-wang-tuej, vytvořenou kolem roku 168 př. n. l., představující vůbec nejstarší dochovaný exemplář specializované vojenské mapy na světě.

Časové období, které mapy v této knize pokrývají, je nesmírně rozsáhlé: od střetu mezi válečnými vozy Egyptanů a Chetitů u Kadeše roku 1275 př. n. l. až po boje na Donbasu, které začaly roku 2014 a vyvrcholily rusko-ukrajinskou válkou v roce 2022. Přesto výzvy, kterým generálové musí čelit, zůstaly v mnoha ohledech stejné: jak mobilizovat a vycvičit stále početnější armády, jak s nimi účinně manévrovat, jak nasazovat stále ničivější zbraně (od oštěpů po zbraně hromadného ničení), jak dopravit co největší počet vlastních sil do blízkosti protivníkovy nejslabšího místa, jak protivníka zmást, přelstít a včas zjistit jeho záměry. Války byly vedeny z různých příčin: získání lidských zdrojů nebo nerostného bohatství, ve jménu náboženství nebo ideologie (v pozděj-

ších dobách se záminkou často stávala „obrana národních zájmů“) nebo čistě jen z důvodů ambicí a touhy po moci.

Klíčem k tomu všemu jsou informace, jejich analýza a vůle k činu. Nezáleží přitom, zda se jedná o loupeživý nájezd na neolitickou vesnici s cílem zmocnit se zásob obilí nebo zotročit její obyvatele, nebo zda jde o hybridní válku 21. století, ve které se používají drony, kybernetické útoky, propaganda a šíření dezinformací. Mít ty nejlepší informace je vždy výhodou. Mapy zůstávají klíčem k jejich interpretaci a v době, kdy mohou být díky digitální kartografii aktualizovány doslova rychlostí blesku, jejich vojenské využití pravděpodobně ještě dále poroste.

Mapy si nicméně nadále zachovávají unikátní význam i pro širší čtenářskou veřejnost jako prostředek k pochopení konfliktů, k zaznamenání průběhu bitev a válečných tažení. Doufám, že mapy prezentované v této knize čtenářům přiblíží historii těch nejdůležitějších válek a prozradí něco o armádách i o generálech, kteří stáli v jejich čele, o taktikách, které uplatňovali i o tom, jaké důsledky přinesly vítězství a porážky pro jejich národy.

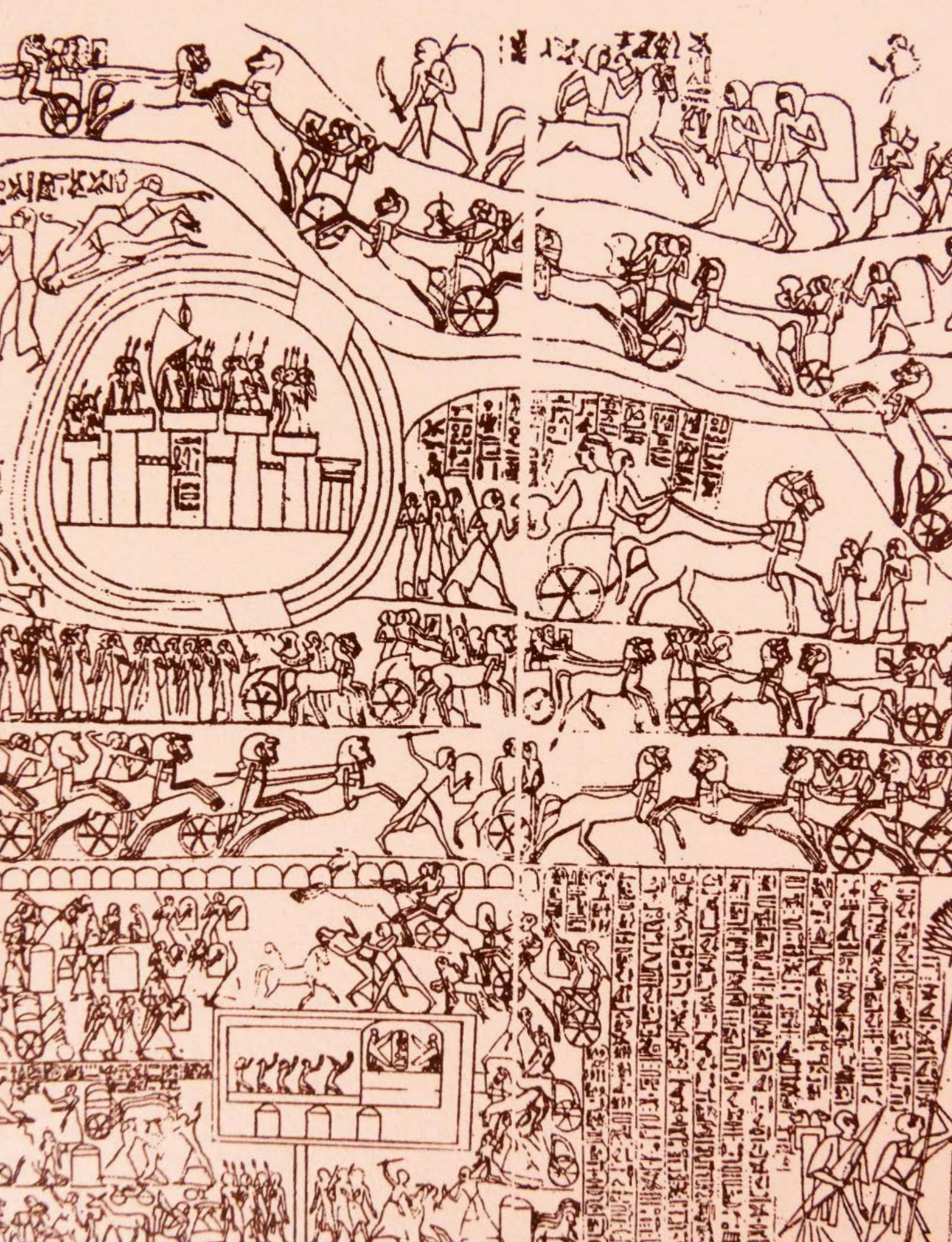


Mapa z roku 2015 (viz s. 220–221) ukazuje postup proruských separatistů při obsazování ukrajinského Donbasu, které bylo předehrou k mnohem větší válce, jež vypukla o sedm let později



**VÁLKY  
V OBDOBÍ  
STAROVĚKU  
A STŘEDO-  
VĚKU**

**1275 př. n. l.  
až 1500**



# Bitva u Kadeše

Zobrazení zachycuje armádu egyptské Nové říše při pochodu. Překreslený reliéf z chrámu Ramesse II. v Abydu ukazuje část vojska, které pro faraona (alespoň podle jeho tvrzení) dobylo slavného vítězství.

Pěšáci a vozy shromáždění k bitvě u Kadeše v západní Sýrii byli součástí expedičních sil, které vedl v létě 1275 př. n. l. Ramesse II. přes Gazu do Palestiny se záměrem zúročit výsledky tažení do této oblasti z předešlého roku. Plánoval jednou provždy rozdrtit zarputilé nepřátele Egypta Chetity a nastolit svou moc nad územím, o jehož ovládnutí se jeho předchůdci pokoušeli již více než 200 let.

Jádrem pětaticetitisícové armády byla úderná síla 2000 válečných vozů rozdělených do čtyř oddílů pojmenovaných Ptah, Amun, Re a Suteh. Válečné vozy (způsob boje převzatý od Hyksosů, kteří vládli Egyptu více než stovku let do vzniku Nové říše, tedy do r. 1550 př. n. l.) byly starověkým ekvivalentem bitevního tanku. Přesunovaly se mnohem rychleji než pěchota, byly schopné manévrovat (kroužit a náhle měnit směr), aby zmátly nepřítele, a poskytovaly pohyblivou palebnou platformu pro lučištníky, kteří tak mohli působit v hloubce nepřátelského šiku.

Ramessův postup se zpočátku nesetkal s vážnějším odporem. Faraon zamířil směrem k městu Kadeš tvořícímu pomyslný klíč k chetitskému vnitrozemí. Jeho víra v dobytí města ještě vzrostla, když poblíž Kadeše zajal dva chetitské zvědy, kteří mu sdělili, že se jejich král Muvattališ stále nachází daleko v Aleppu. Aniž čekal na zbytek armády, nařídil Ramesse oddíl Re rozbít tábor na břehu řeky Orontes se záměrem podniknout druhý den útok na město. Informace zajatců však byly naplánovanou chetitskou lstí, neboť Muvattališ se s čtyřicetitisícovou armádou ukrýval v roklích nedaleko Kadeše.

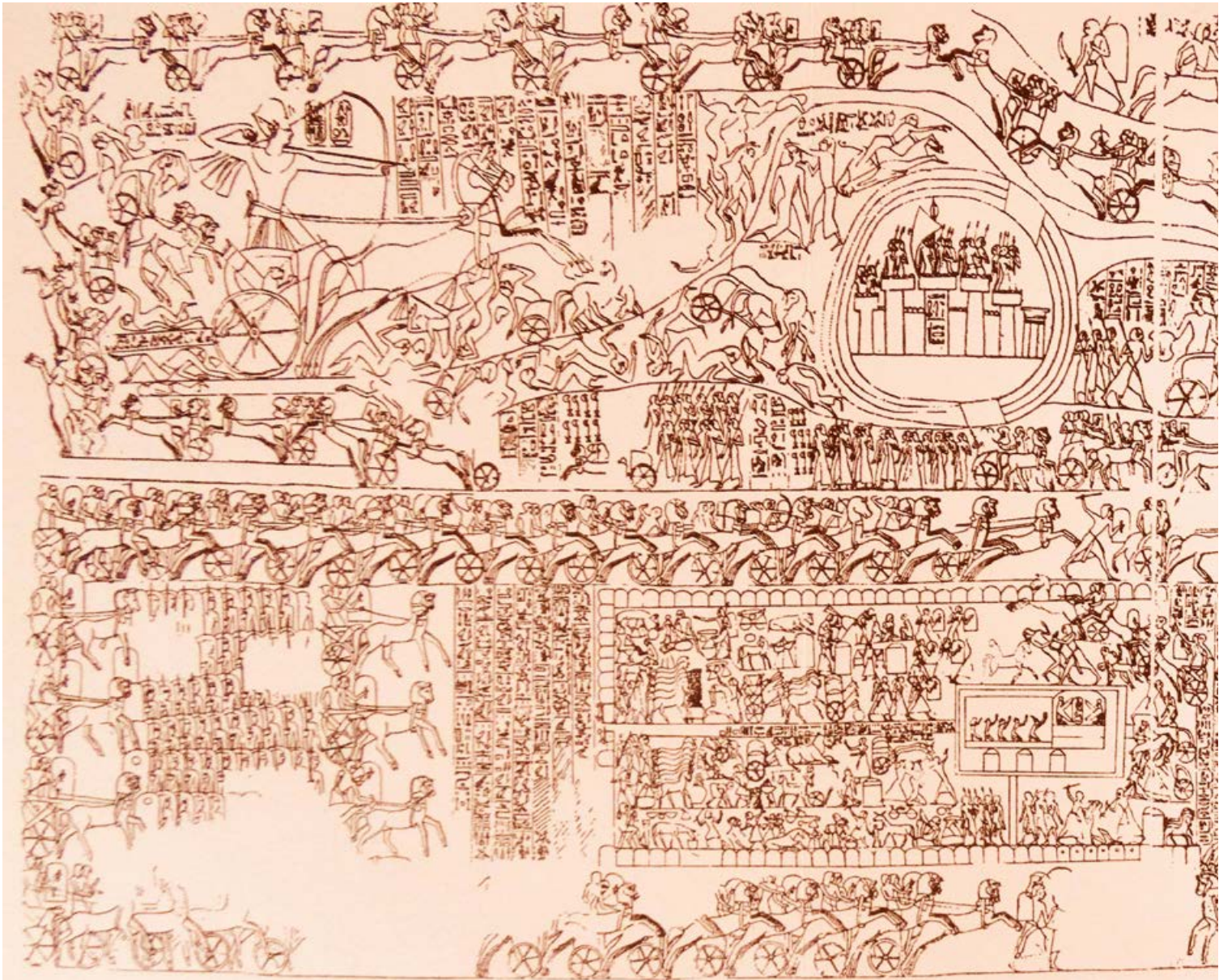
Když se Egyptané pustili do budování tábora, udeřil na ně Muvattališ svými vlastními vozy. Chetitské vozy byly těžší, neboť – na rozdíl od egyptských dvoumístných – tvořili jejich osádku tři muži: vozataj a dva lučištníci. Překvapivý

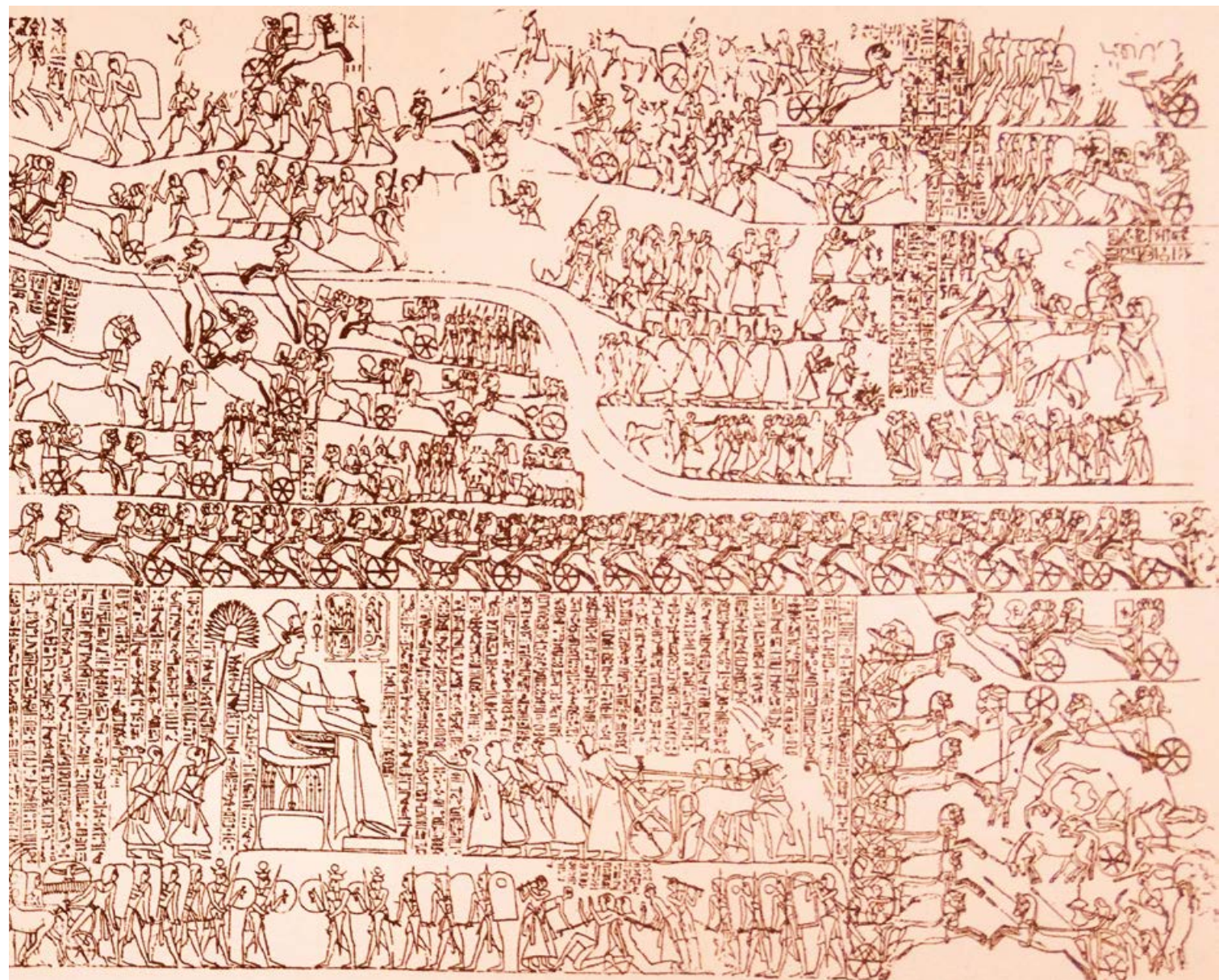
úder obrátil celý oddíl Re na útěk, čímž se následně zmatek přenesl i do řad oddílu Amun, který se právě blížil ke Kadeši a nyní musel čelit stovkám chetitských vozů snažících se rozbít jeho pochodovou sestavu.

Vše se už zdálo být ztracené, ale pomocí modliteb k bohu Amonovi se faraonovi podařilo znovu shromáždit část svých jednotek a zahájit několik dílčích protiútoků. Egyptané posílení odvahou svého vládce vytrvali v boji až do příchodu žoldnéřské jednotky Na'arum náležející k oddílu Ptah, což zvrátilo poměr sil opět v egyptský prospěch. Lehčí egyptské vozy byly schopné vymanévrovat vozy chetitské a zahnat je od egyptské linie. Jako nešťastné se ukázalo Muvattališovo váhání s povoláním vlastních pěších záloh umístěných v Kadeši, neboť tím král promarnil příležitost zabránit Egyptanům opustit břeh řeky Orontes a znemožnit jim tím účinně manévrovat. Po setmění zjistil, že mu vítězství uniká.

Byli to tedy Chetitě, kteří vyklidili bojiště a zamířili směrem na Aleppo. Ramesse se s prozíravou opatrností stáhl zpět do Egypta. Kadeše se nezmocnil, ani nezpůsobil Muvattališovi zdrcující porážku, neboť jádro chetitské armády zůstalo v podstatě nedotčené. Ovšem působit dojmem vítěze je neméně důležité jako skutečně zvítězit. Proto Ramesse nařídil ozdobit zdi chrámů po celé říši oslavnými nápisy a reliéfy s prohlášeními typu: „Porazil jsem je všechny a nebylo jediného, který by mi unikl...“ Bitva u Kadeše byla tedy nejen pravděpodobně největší bitvou válečných vozů všech dob, ale také a především zřejmě první známou bitvou, v níž sehrála roli propaganda prohlašující za velké vítězství něco, co bylo ve skutečnosti nanejvýš remízou. Přinesla ovšem ještě jednu novinku, a to první známou mírovou smlouvu mezi dvěma mocnostmi, kterou roku 1259 př. n. l. podepsali Ramesse II. a bratr krále Muvattališe Chattušiliš. Smlouva ukončovala zdánlivě nekonečné vzájemné nepřátelství mezi Egyptany a Chetity a mezi oběma říšemi stanovila pevné hranice. Obě tehdejší mocnosti se rovněž zavázaly přijít si v případě ohrožení třetí stranou vzájemně na pomoc. Byl to nanejvýš vhodný epilog „vítězství“, na které si po bitvě u Kadeše činily nárok obě strany.







# Bitva u Marathónu

Řecké válečnictví bylo brutální, krvavou a vysoce organizovanou činností. Boj sváděly *falangy*, oddíly těžce obrněné pěchoty sešikované do kompaktních formací o hloubce osmi řad. Tvořili je svobodní vlastníci půdy vyzbrojení dlouhými kopími, jimiž se první tři řady snažily prorazit nepřátelský šik, a krátkými bodnými meči. Bojovníky chránily bronzové přílby, prsní pláty a chrániče holení. V ruce drželi kulatý štít *hoplon*, podle nějž se označovali jako *hoplité*. Falanga svou dynamickou hmotou udeřila na nepřátelský šik ve snaze rozvrátit ho tlakem vytvářeným zadními řadami a bodáním kopími z řad předních. Každý *hoplita* spoléhal na druhá po své pravici, že štítem držným v levé ruce ochrání jeho zranitelnou pravou stranu, neboť v pravé ruce svíral kopí. Bylo to nebezpečné, ale demokratické.

Bitvy *hoplité* bývaly krátké a odehrávaly se většinou na předem domluveném bojišti. Končily útekem jedné ze stran. Poté se bojovníci vrátili, aby posbírali své mrtvé a se ctí je pohřbili. Nakonec se ale objevil nepřítel, jenž odmítal hrát podle časem prověřených pravidel. Perský král Darius I., vládce obrovské říše rozprostírající se od Egejského moře až po Střední Asii, byl roku 499 př. n. l. rozhněván povstáním řeckojazyčných íónských měst v západní Malé Asii a zejména podporou, jíž se povstání dostávalo od městských států pevninského Řecka, včetně Athén.

Dareios, odhodlaný se pomstít, vyslal roku 490 př. n. l. k řecké pevnině obrovské loďstvo. Athéňané, jejichž území leželo přímo v cestě perské armády, se zdáli být ponecháni zcela napospas, neboť jejich spartští spojenci zdržovali vyslání posíl pod záminkou náboženských slavností a další městské státy s vojenskou pomocí váhaly, protože se bály perského vládce rozhněvat. Pod velením generálů Kalimacha a Miltiada doufalo 10 000 Athéňanů, že zabráni trojnásobné perské přesile v postupu do vnitrozemí na samotné Athény tím, že se nepříteli postaví hned po jeho vylodění na pláži u Marathónu. Po sešikování u Herkulova háje ale athénští velitelé s hrůzou sledovali, že se část perského vojska včetně jízdy opět naloďuje, aby po moři zamířila přímo k Athénám, které zůstaly nechráněné.

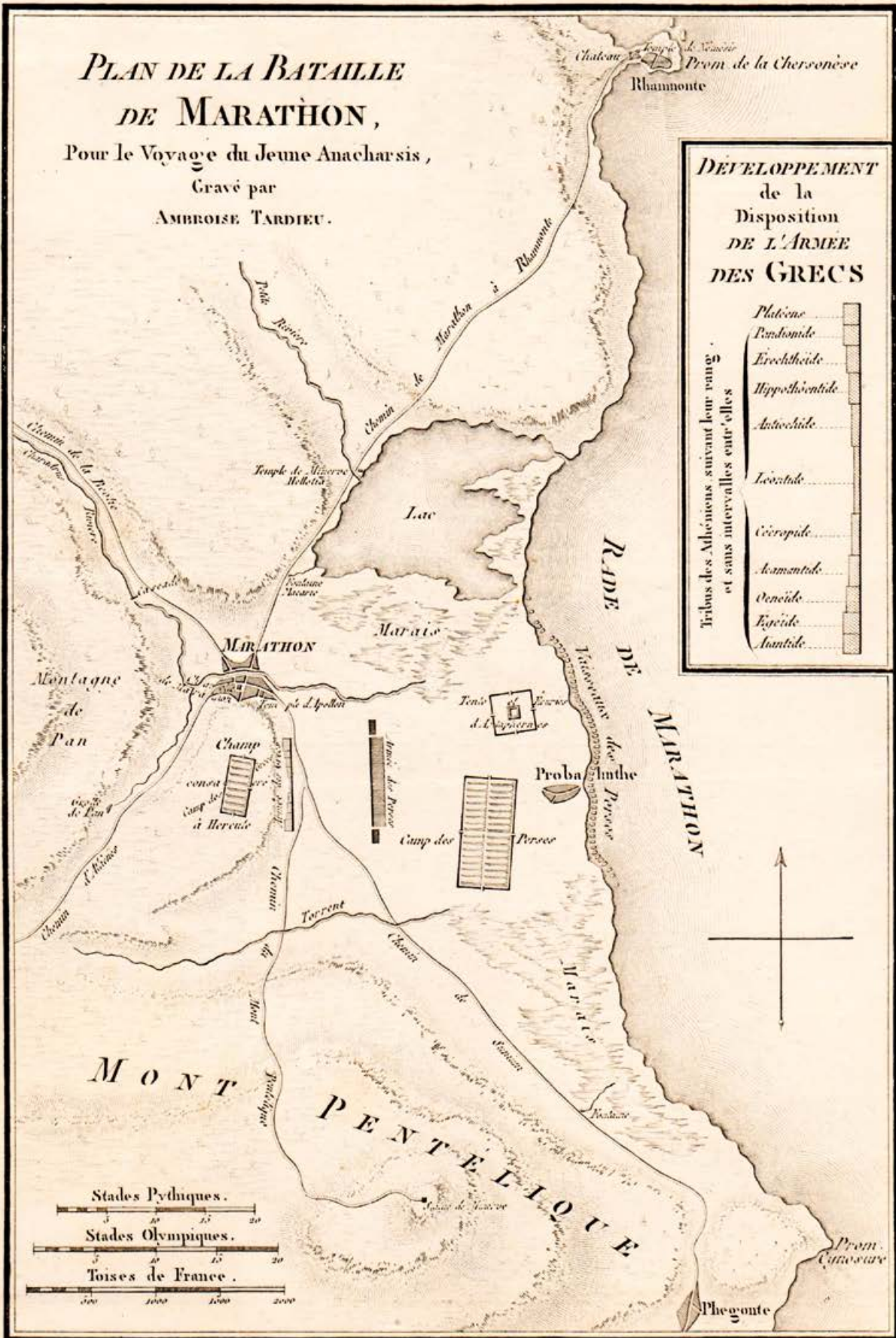
Řekové zareagovali útokem, což perského velitele Dátise zcela zaskočilo. Falanga, navzdory těžké zbroji *hoplité*, dostala rozkaz překonat vzdálenost k pláži během, takže salvy perských lehkých lučištníků a prakovníků, které by ji jinak mohly zdecimovat, se tentokrát minuly účinkem. Formace se mírně roztáhly a zmenšily počet řad tak, aby šíře falangy odpovídala šíři perské linie. Střed řecké sestavy po nárazu do Dátisova šiku sice zakolísal a Peršané zde začali postupovat vpřed, avšak řeckým křídům to umožnilo Peršany postupně obklíčit a vpadnout jim do nechráněného týlu. Peršané se v panice obrátili na útek, přičemž jich tisíce zahynuly v bažinách, které obklopovaly bojiště na severu i jihu. Ztráty Athéňanů činily proti tomu údajně jen 192 mužů.

Athénští *hoplité* dosáhli jednoznačného vítězství. Jejich boj tím ještě neskončil, neboť se museli vrátit, aby bránili Athény. O deset let později se navíc museli vypořádat s druhou perskou invazí. Ukázalo se však, co dokáže disciplinovaná falanga i proti teoreticky nepřemožitelné obrovské přesile. Marathón se stal jedním z nejproslulejších vojenských střetnutí starověkého světa a řecké vítězství předmětem intenzivního bádání nejen „otce dějepisu“ Hérodota, který konflikt popsal, ale i pozdějších historiků. Rytina s mapou, která je dílem francouzského kartografa Ambroise Tardieua, pochází z díla *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce* (Putování mladého Anacharsise po Řecku), což je beletrizovaný popis cest skythského polomýtického filozofa Anacharsise, jenž bývá někdy řazen mezi „sedm řeckých mudrců“. Dílo sepsal francouzský učenec Jean-Jacques Barthélemy, který proslul zejména úspěšným rozluštěním nápisu v Palmýře, čímž jako první přečetl abecedu zaniklého starověkého jazyka. Tím o dobrých sedmdesát let předešel mnohem slavnějšího Jeana-Françoise Champolliona, který odhalil tajemství egyptských hieroglyfů.



# PLAN DE LA BATAILLE DE MARATHON,

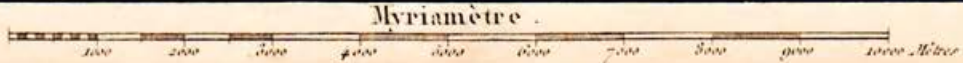
Pour le Voyage du Jeune Anacharsis,  
Gravé par  
AMBROISE TARDIEU.

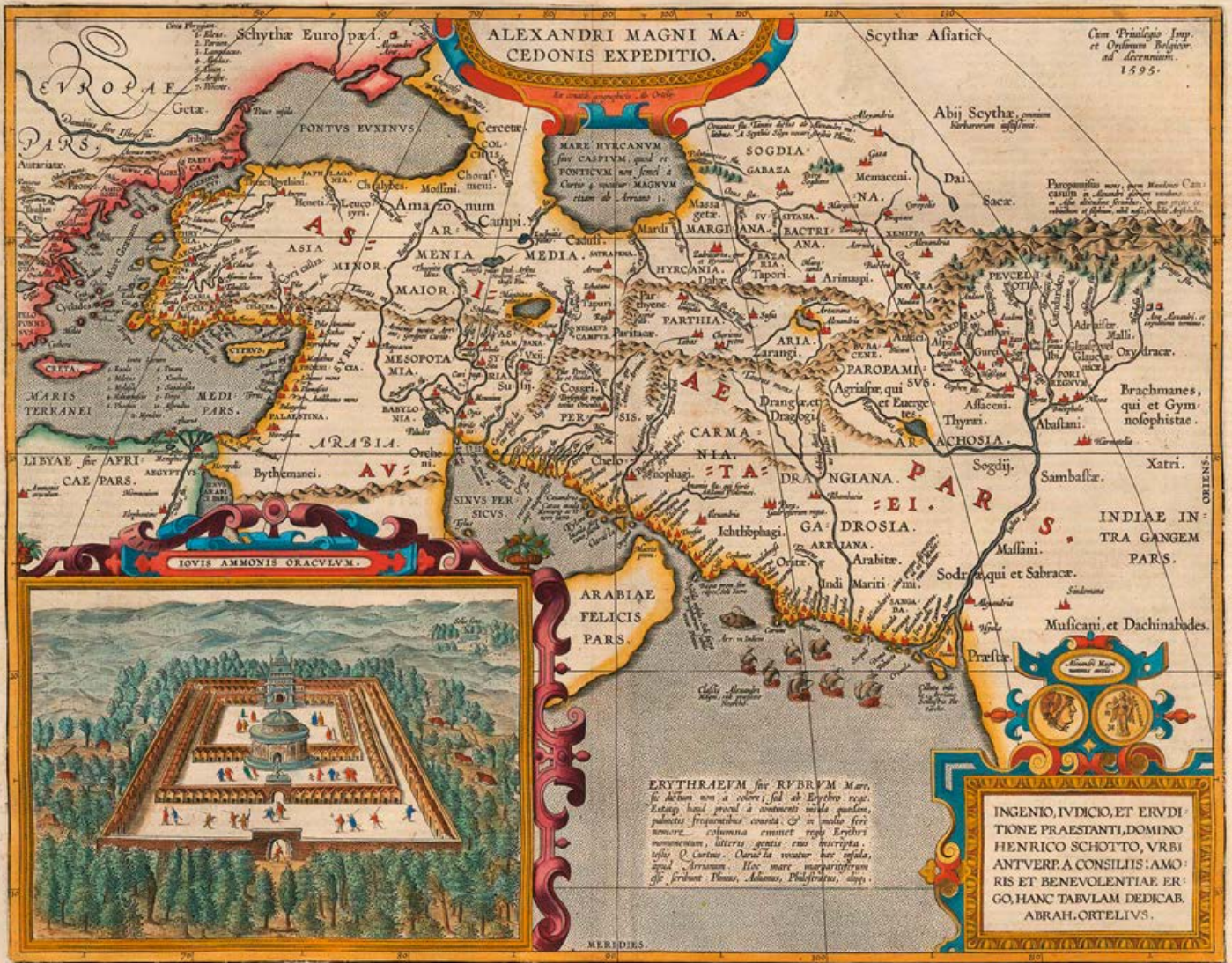


**DEVELOPPEMENT**  
de la  
Disposition  
**DE L'ARMÉE**  
**DES GRECS**

Tribus des Athéniens suivant leur rang  
et sans intervalles entre elles

- Platéens
- Pandionides
- Erechthides
- Hypochontides
- Antiochides
- Leontides
- Cécropides
- Acmantides
- Dœcides
- Egéides
- Anactides





# Bitva u Gaugamél

Podrobná ručně kolorovaná mapa znázorňuje Perskou říši v době, kdy do ní roku 334 př. n. l. vtrhl makedonský král Alexandr Veliký a započal tak velkolepé čtyřleté tažení, během něhož přemohl perské Achaimenovce vládnoucí jedné z nejmocnějších říší starověkého světa. Mapu vytvořil vlámský kartograf Abraham Ortelius, jehož *Theatrum Orbis Terrarum* (Divadlo světa), poprvé vydané roku 1570, se stalo prvním skutečným atlasem v moderním slova smyslu. Ortelius postupně přidával k atlasu další doplňky (*parergony*), jako je například i mapa znázorňující Alexandrovo tažení. Doplňek je datován k roku 1595.

Ačkoliv lidské i materiální zdroje, jimiž disponoval perský velkokrál či „král všech králů“ Dareios III., mnohonásobně převyšovaly vše, co měl k dispozici Alexandr Makedonský, mohl řecký vojevůdce čerpat ze zkušeností makedonské pěší falangy, jejíž základní zbraní byla až 7 metrů dlouhá píkka *sarissa* jako prodloužená verze tradičního kopí řeckých hoplítů. Hustý les pik trčící ze šiku o hloubce osmi, ale někdy i šestnácti řad vytvořil smrtící bariéru, jíž bylo téměř nemožné proniknout. V součinnosti s pěchotou bojovala zbrojí oděná makedonská jízda, která zajišťovala Alexandrovi vojsku mobilitu a s jejíž pomocí byl taktický génius Alexandr schopen početně mnohem silnějšího perského nepřítele vymanévrovat.

Po porážce místních perských satrapů u Grániku na západě Malé Asie postupoval Alexandr pomalu k východu, kde se poté v severní Sýrii u Issu střetl na úzké pobřežní pláni s Dareiovým vojskem (na mapě je zobrazena mezi pohorím Taurus a Středomořím). Následující dva roky věnoval makedonský král vyhánění zbytků nepřátel z dobytého území a upevňování své nadvlády nad Levantou a Egyptem. Navštívil i věštírnu při chrámu boha Amona v pouštní oáze Síwa (v Orteliově mapě ji najdeme v jihozápadním rohu). Věštby orákula i podlézavé chování tamních kněží utvrdily makedonského dobyvatele v tom, že pokud není sám přímo bohem, jsou jeho vítězství alespoň bohy předurčena.

V létě roku 331 př. n. l. doplnil Dareios stavy své armády, zatímco Alexandr pochodoval na východ. Na cestě do srdce perské achaimenovské říše překročil řeku Eufrat a Tigris. Dílčí perské protiútoky ho donutily uhnout poněkud na sever k Arbele (dnes irácký Arbíl), kde na něho poblíž kopce a vsi jménem Gaugaméla („velbloudí hrb“) čekalo

Dareiovo vojsko. Obě armády se utábořily proti sobě „na dostřel z luku“ a setrvaly tak po dobu deseti dnů, během nichž došlo k několika neúspěšným pokusům o vyjednávání. Teprve 1. října zahájil Alexandr boj. Po sešikování linie nařídil křídlům stočit se pod úhlem zpět (pro snazší zachycení útoku perské jízdy), čímž Dareia zmátl. S vlastní jízdou se pak začal pomalu přesunovat na pravou stranu bitevního pole: donutil tím baktrijské a skythské jezdce manévr kopírovat a otevřít tím mezeru ve středu perské sestavy, do níž následně pronikla makedonská falanga. Na levém křídle mezitím Alexandrův věrný druh a zástupce Parmenion odrazil perský nápor.

Třesk kopí narážejících do štítů plašil koně a úder falangy pronikal hluboko do perské sestavy. Dareios ve strachu před zajetím z boje uprchl a s ním tisíce jeho mužů. Vývoj bitvy se však stále ještě dal zvrátit, neboť když Alexandr napadl perský střed, vytvořila se mezi ním a levým Parmenionovým křídlem skulina, kudy se začaly hrnout tisíce perských jezdců. Pokud by se obrátili a napadli Alexandra zezadu, rozhodlo by to nejspíš bitvu v Dareiovu prospěch, avšak jezdci místo toho dali přednost plenění makedonského tábora. Zatímco část perského vojska již prchala, perský velitel Mazaeus (či Mazday), útočící na Parmeniona, bojoval statečně dál a nejspíš se domníval, že vítězí – až do chvíle, kdy dorazily Alexandrovy hlavní síly a než se roznesla zpráva, že velkokrál uprchl. Poté se i Mazaeus z bojisté stáhl.

Porážka byla zdrcující. Kromě těch, kteří padli přímo v boji, byly další tisíce Peršanů a jejich spojenců pobity na útěku. Dareios ztratil z původní dvousettisícové armády až 40 000 mužů, zatímco ztráty Alexandrova vojska dosahovaly asi tisícovky mužů (z armády dosahující počtem asi pětiny armády perské). Velkokrál Dareios sice i poté pokračoval v odporu, avšak jeho autorita byla v troskách. V červenci následujícího roku byl zavražděn satrapou Béssem z Baktrie, jenž v bitvě u Gaugamél bojoval po jeho boku a který se po vraždě prohlásil perským králem. Vládl ovšem jen krátce, neboť již v roce 329 př. n. l. jej Makedonci zajali a popravili. Alexandr poté byl, i přes určitý odpor přetrvávající na východě, všeobecně uznán za „krále všech králů“. Skončila tím náročná výprava do Malé Asie, jejímž vyvrcholem se stala právě bitva u Gaugamél, kterou barvitě znázorňuje Orteliova mapa.



- 3. Lampisacus.
- 4. Abydus.
- 5. Alium.
- 6. Arifbe.
- 7. Percote.

